

Kitap Eleştirisi

Ömer Faruk Karaman (ed.), Türk Dünyası Jeopolitiği, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, Aralık 2023, ISBN: 978-625-393-342-5

Tuğçe ARTAR AKÇA¹

“Türk Dünyası Jeopolitiği” başlıklı kitabın editörlüğünü Ömer Faruk Karaman üstlenmiştir. Bu eser; Orta Asya ve Kafkasya’daki Türk devletlerinin jeopolitik önemini siyasi, ekonomik, tarihî ve kültürel bir bakış açısından okuyucuya sunmuştur. Söz konusu eser teknik olarak 13,5 x 21,5 ebatlarında birinci hamur kâğıda renkli olarak basılmıştır. Karton kapağa sahip olan bu eser, toplam 374 sayfa barındırmaktadır. Eleştirisi yapılan bu derleme kitap; 18 ana bölümden meydana gelmiş ve toplam 25 bilim insanı tarafından kaleme alınmıştır. Eserin dört bölümünün haricinde yer alan başlıklar farklı bilim insanları tarafından yazılmıştır.

Derlemenin “Bağımsızlık Sürecinde Türkmenistan: Zorluklar ve Politika Arayışları” (s.1-10) başlıklı ilk bölümünde Türkmenistan’ın bağımsızlık sürecinde karşılaştığı sorunların iç ve dış politikanın dönüşümüne yaptığı etkiler ortaya koyulmuştur. Haluk Alkan’ın yazarlığını üstlendiği bu bölümde Türkmenistan’ın 1991 sonrası dönemde siyasi (daimî tarafsızlık statüsü) ve ekonomik (tek tip üretim yapısının dönüştürölmesi) alanlarda gerçekleştirdiği reformların bağımsızlık sürecinin bir ürünü olduğu vurgulanmıştır. Beyza Alpaslan ise “Türk Devletleri Teşkilatına Üyelik Potansiyeli Taşıyan Ülkeler” (s.11-26) başlıklı bölümüyle kitaba katkı sunan yazarlar arasında yer almıştır. Alpaslan araştırmasında; 3 Ekim 2009 tarihinde kurulan Türk Devletleri Teşkilatına üyelik potansiyeline sahip olan ülkeleri mercek altına almıştır. Yazar makalesinde teşkilata üyelik için Türkî dillerden birinin anayasada “resmî dil” olarak tanınması gerektiğini belirtmiştir. Yazar, bu minvalde Çin, Kuzey Makedonya, Kosova, Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti ve Irak Cumhuriyeti’nin dil şartını sağladığını beyan etmiştir. Derlemenin “Türk Dünyası Kültüründe Azerbaycan-Türkiye Sanat İlişkileri” (s.27-32) başlıklı üçüncü bölümünde 1963-1973 yılları arasındaki Türk ve Azerbaycanlı sanatçıların ortak çalışmalarına yer verilmiştir. Aysel Asadova’nın kaleme aldığı bu bölümün iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin geçmişine ışık tuttuğu söylenebilir.

Fikret Birdişli ise “Pozitif Tarafsızlık İlkesi Bağlamında Türkmenistan’ın Uluslararası İlişkileri ve Güvenlik Politikası” (s.33-60) başlıklı makalesi ile esere katkı sunmuştur. Birdişli makalesinde ilkin “daimî tarafsızlık statüsü” ve “pozitif tarafsızlık” kavramlarını açıklamış, ardından bu iki kavramın Türkmenistan’ın uluslararası ilişkilerine etkisini gözler önüne sermiştir. Bu minvalde Birdişli, Türkmenistan’ın Orta Asya ve Hazar’a kıyıdaş ülkelerle ilişkilerini incelemiştir. Ayrıca Türkmenistan’ın güvenlik sorunları ve politikaları da bu bölümde değinilen konular arasında yer almıştır. Birdişli çalışmasında Türkmenistan’ın uluslararası ilişkilerinin ve güvenlik politikasının; “daimî tarafsızlık statüsü”, “pozitif tarafsızlık” ve “açık kapı siyaseti” çerçevesinde şekillendiğini ayrıntılı bir biçimde ortaya koymuştur. Eserin beşinci bölümü Yunus Emre Gürbüz tarafından “Türkmenistan’da Tarih Eğitimi ve Ulusal Bilinç” (s.61-75) başlığı altında ele alınmıştır. Gürbüz makalesinde Türkmenistan’da günümüzde verilen tarih eğitimi ders kitapları üzerinden derinlemesine bir incelemeye tabi tutarak bu eğitimin Türkmen kimliğinin oluşturulmasına olan etkilerini çözümlemiştir. Bu bölümde ders kitaplarında yer alan görsel

¹ Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Programı, E-mektup: tugceartar@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5798-0009

materyallerden de istifade edilmiş olması bu bölüme özgün bir nitelik kazandırmıştır. Boburmirzo Hakimov ve Ömer Faruk Arslan'ın birlikte kaleme aldıkları “Yeni Özbekistan’ın Yeni Diaspora Kurumu Olarak Özbekistan Vatandaşlar Vakfı” (s.77-90) başlıklı makale Şevket Mirziyoyev döneminde hayata geçirilen Özbekistan Vatandaşlar Vakfı’nın; kuruluşunu, görevlerini ve faaliyetlerini konu alırken Altynbek Joldoshev’un yazarlığını yaptığı yedinci bölüm ise Kırgızistan’ın sınır ve su sorunlarını masaya yatırmaktadır (s.93-102). Joldoshev araştırmasında; Fergana Vadisi’ni paylaşan Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan arasında yaşanan sınır anlaşmazlıklarının ve su sorunlarının nedenlerini tarihsel bir noktadan irdelemiştir. Kitabın “Orta Asya Jeopolitiğinde Kazakistan’ın Yeri ve Önemi” (s.103-114) başlıklı sekizinci bölümünü Zhuldyz Kanapiyanova kaleme almıştır. Yazar makalesinde kalpgâh (heartland) kuramından istifade ederek Kazakistan’ın gerek coğrafi konumu gerekse sahip olduğu doğal kaynaklar nedeniyle Orta Asya jeopolitiğinin vazgeçilmez bir ülkesi olduğu çıkarımında bulunmuştur. Uğur Karcıoğlu ise “Türklerin Yayıldığı Coğrafyanın Belirlenmesinde Arkeolojik Verilerin Önemi” (s.115-133) başlıklı makalesi ile kitabın dokuzuncu bölümüne katkı sağlamıştır. Kitabın onuncu bölümü “İkinci Karabağ Savaşı ve Sonuçlarının Azerbaycan ve Ermenistan Siyasal Rejimlerine Etkileri” (s.135-154) başlığını taşımaktadır. Merve Küçük ve Ömer Faruk Karaman’ın birlikte kaleme aldıkları bu makalede, Azerbaycan ve Karabağ arasındaki soruna bölgesel güçlerin (İsrail, İran, Türkiye ve Rusya) yaklaşımları ve çözüm sürecine yaptıkları katkılar ortaya koyulmuştur. Ayrıca yazarlar, iki ülkenin savaş sonrası dönemdeki iç ve dış politika dengelerini masaya yatırmışlardır.

Eserin on birinci bölümü “2009-2014 Arasında Kırgızistan’daki Amerikan Üssü Krizi Çerçevesinde Kırgızistan’ın ABD ve Rusya ile İlişkilerinin Kırgızistan Dış Politikasına Etkisi” (s.155-172) başlığı ile Emrah Roni Mira ve Nasuh Uslu tarafından kaleme alınmıştır. Yazarlar, Amerikan üssü krizinin Kırgızistan’ın dış politikasına etkilerini 2010 devrimi öncesi ve sonrası olmak üzere iki başlık altında incelemişlerdir. M. Reza Pashayi tarafından okuyucularla buluşturulan “İran Türkleri: İran İçinde Farklı Bir Kimlik Arayışı” (s.173-200) başlıklı makale ise derlemenin on ikinci bölümünü teşkil etmektedir. Yazar araştırmasında ilkin İran’da yaşayan Azerbaycan, Kaşkay ve Halaç Türkleri hakkında ayrıntılı bilgilere yer vermiş olup ardından günümüzde İran Türklerinin ana dillerinin merkezî hükûmet tarafından zayıflatıldığını ileri sürmüştür. Murat Bürkan Serbest ise kaleme almış olduğu makale yardımıyla Kırgızistan’daki hükûmet sistemini anayasal değişiklikler çerçevesinde 1991-2010 dönemi ve 2020 olayları olmak üzere iki aşamada ele almıştır (s.201-210). Derlemenin “Covid-19 Salgınının İkili Dış Ticaret Üzerindeki Etkisinin Ticaret Yoğunluğu Analizi İle Araştırılması: Azerbaycan ve Kırgızistan Örneği” (s.211-226) başlıklı bölümü Adalat Muradov, Ferruh Tuzcuoğlu, Fariz Ahmadov ve Alig Baghirova tarafından ortaklaşa kaleme alınmıştır. Söz konusu bölümde yazın taramasına ve kuramsal çerçeveye riayet edilmiş olup çalışma nicel veriler ile desteklenmiştir. Ardından Ferruh Tuzcuoğlu, Çiğdem Akman ve Elvettin Akman’ın birlikte yazdıkları “Azərbaycan’da Universitet Tələbələri Arasında Ekoloji Maarifçilik” (s.227-238) başlıklı makale Azerbaycan Türkçesi ile kaleme alınmıştır. Bu makalede Azerbaycan’da eğitim sisteminde çevre konusunun nasıl öğretileceği hakkında birtakım öneriler sunulmuştur. Eserin 16’ncı bölümü “Türkiye-Kırgızistan İlişkilerinin Görünümü, Niteliği ve Yönü” (s.239-266) başlığı ile Nasuh Uslu tarafından yazılmıştır. Uslu, iki ülke arasındaki ilişkileri 1991’den günümüze siyasi, askerî, ticari, eğitim, kültür ve sağlık alt başlıkları üzerinden ayrıntılı olarak masaya yatırmıştır. Aslı Yurdağül ve Camila Abdimalikova ise eserin 17’nci bölümünde “Kırgız Sinemasında Kadın” (s.267-304) başlıklı makaleyi birlikte kaleme almışlardır. Bu bölümde Kırgız sinemasında rol alan veya üretim süreçlerine dâhil olan kadınların konumları

irdelenmiştir. Bu bölümün özgünlüğü Kırgız sinemasından seçilen filmlerin Bechdel testine² tabi tutularak çözümlemeye tabi tutulmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Derlemenin 18'inci bölümünde Ali Ünal, Kırgızistan'da işsizlik kavramı üzerine bir değerlendirmede bulunmuştur. Yapılan çözümleme Kırgızistan'daki eğitim düzeyleri ve işsizlik oranları gibi nicel veriler ile desteklenmiştir (s.307-363).

Bu derleme hakkında genel bir değerlendirme yapılacak olursa bölümlerin yalın ve anlaşılır bir Türkçe ile neşredildiği söylenebilir. Derlemedeki bazı bölümler muhtevası gereği tablolar aracılığıyla desteklenmiş ve eserde kurum raporlarından, ülkelerin resmî sayfalarından, Türkçe, İngilizce, Kırgızca ve Azerbaycan Türkçesi gibi dillerde yazılmış kaynaklardan istifade edilmiştir. Eserin geneli incelendiğinde ise konu bütünlüğü bakımından zayıf kaldığı söylenebilir. Son olarak bu eserin Orta Asya ve Kafkasya bölgesi üzerine araştırmalar yapan akademisyenler ve lisansüstü öğrenciler için bir başvuru kaynağı mahiyetinde olduğu ifade edilebilir.

² Bechdel testi; bir filmde kaç kadın karakterin rol aldığına, kadın oyuncuların birbirleriyle iletişim kurup kurmadıklarına ve bu iletişimin konusuna bakılarak kadınların filmlerdeki temsilini analiz etmektedir. Teste göre filmde rol alan en az iki kadın karakter birbirleriyle karşılıklı olarak konuşmalı ve bu diyalog erkekler hakkında olmamalıdır. Bu kurala uymayan filmler söz konusu testi geçememektedirler [<https://www.beyazperde.com/haberler/filmler/haberler-91696/>, (01.06.2025)].